

Focus

Teema: Euroopan väestökehitys

Uhkaako harmaantuminen ja väestön väheneminen vaurauden maanosaa? Eurooppalaisten keski-ikä jatkaa nousuaan samalla kun syntyvyys alenee. Ennustettu väestökehitys asettaa haasteita mantereen työmarkkinoille, terveydenhuololle ja eläkejärjestelmille. Miksi väestönkasvulle ihanteelliset olosuhteet eivät riitä pitämään yllä Euroopan väestön uusiutumista? Vaikka Eurooppa halajaa lisää lapsia, syntyvyys vain alenee. Mistä puristaa? EP:n jäsenet pohtivat vastauksia.

EU:n lainsäätäjät pohtivat keinoja Euroopan väestörakenteen ennustetun kehityksen hallitsemiseksi. Työlainsäädäntöä, inhimillisten resurssien käyttöä ja maahanmuuttoa on pohdittava vakavasti, jotta ikääntyvä Eurooppa pysyisi vauhdissa mukana. Lue, mitkä ovat mantereen suurimmat haasteet ja mitä ratkaisuja niihin esitetään: teemana Euroopan väestökehitys.

Euroopan väestöhaasteet, osa yksi: ikäpyramidi

Useimmilla tunnusluvuilla mitaten Eurooppa seisoo vahvoilla jaloilla. Laajentuminen ja talouskasvun jatkuminen ovat vahvistaneet sen asemia ja se on pysynyt rauhan ja vaurauden saarekkeena maailman melskeiden keskellä. Samalla kun keskustelu demokratiavajeesta on tyrehtynyt, Euroopan demografinen vajuus puhuttaa yhä useampia. Euroopan väestö vähenee ja harmaantuu. Voidaanko kehitykseen puuttua ja kuinka? Väestön väheneminen puhuttaa myös Euroopan parlamenttia.

Vielä vuosisata sitten eurooppalaisia oli 15 prosenttia koko maailman väestöstä; 2050 mennessä heidän osuutensa laskee kolmasosaan tästä. Euroopan alenevan väestökehityksen vastapainona kehitysmaiden väestönkasvu muodostaa jo 95 prosenttia maapallon väestönkasvusta. Maapallon väkiluku on kasvanut huimaa vauhtia viimeisten vuosikymmenten aikana; 1950-vuoden 2,5 miljardista on tultu nykyiseen 6,6 miljardiin ja väkiluvun uskotaan nousevan 9,1 miljardiin 2050 mennessä.

Bye, bye beibibuumi

Eurooppa painii paitsi alenevan hedelmällisyyden, myös ikääntyvän väestön kanssa. Keskimääräinen lapsiluku naista kohden on EU:ssa 1,52. Tämä jää alle väestön uusiutumisrajan, joka olisi 2,1 lasta. Uusia eurooppalaisia siis syntyy vähemmän kuin heitä kuolee.

Kun sotien jälkeisen beibibuumin tulokkaat siirtyvät eläkkeelle, kurjistuu myös väestön huoltosuhde, kun yhä pienempi määrä työssäkäyviä joutuu elättämään yhä suuremman osan ei-työllistä väestöä. "Nyt meillä on neljä työikäistä jokaista yli 65-vuotiasta kohden. 2050 mennessä tämä suhde putoaa kahteen työntekijään yhtä eläkeläistä kohden", totesi työllisyys- ja sosiaaliasioista vastaava komissaari **Špidla**, kun komissio julkaisi lokakuussa 2006 tiedonannon Euroopan väestökehityksestä.

"Eurooppa 2050" – ikäihmisten klubi?

Eurooppalaisten keski-ikä oli vuonna 2004 39 vuotta. Se nousee 49 vuoteen 2050 mennessä, kun joka kymmenes eurooppalainen on yli 80-vuotias. Elinajanodote nousee samalla taloudellisen, sosiaalisen ja lääketieteen kehityksen myötä kuudella vuodella miesten ja viidellä naisten osalta.

Vaikka ikääntyviä eurooppalaisia odottaakin pidempi elinikä, on sillä myös hintansa kasvaneina terveydenhuollon ja sosiaaliturvan menoina sekä eläkkeinä. Kun aleneva väestökehitys uhkaa viedä vuosittain reilun prosentin Euroopan kansantulosta vuosien 2031 ja 2050 välillä, uhkaa se talouksiemme elinkelpoisuutta ja kilpailukykyä etenkin suhteessa nopean väestönkasvun kolkkiin maailmalla.

Mistä apu?

Kuinka sitten taata Euroopan elinkelpoisuus ja riittävä määrä työvoimaa sen rattaisiin? Euroopan ovien avaamista maahanmuuttajille pohditaan yhä ahkerammin vastauksena ikääntyvän Euroopan pulmaan. Eurooppalaisia myös kannustetaan pysymään yhä kauemmin mukana työelämässä. Työllisyysasteen lisäksi myös syntyvyyttä on tarpeen kannustaa yhteiskunnan toimin helpottamalla työ-, perhe- ja yksityiselämän tasapainottamista, mikäli Euroopan ei haluta täysin harmaantuvan.

Euroopan parlamentti on pohtinut muun muassa koulutetun työvoiman maahanmuuttoa, sukupolvien välistä solidaarisuutta, elinikäistä oppimista ja työläinsäädäntöä lääkkeinä Euroopan ikääntymiseen. Se hyväksyi helmikuun täysistunnossaan mietinnön Euroopan väestökehityksestä vastineena komission tiedonantoon aiheesta.

Euroopan väestöhaaste: kuka pelkää lapsia?

Ruokapula ja lapsikuolleisuus ovat historiallisesti olleet kaksi keskeistä maailman väestömäärää säätelevää tekijää. Vaurastuminen ja lääketieteen kehitys ovat poistaneet nämä uhat Euroopan päiväjärjestyksestä. Paradoksaalisesti väestönkasvulle ihanteelliset olosuhteet eivät riitä pitämään yllä Euroopan väestön uusiutumista. Päinvastoin, vaikka Eurooppa halajaa lisää lapsia, syntyvyys vain alenee. Mistä puristaa? EP:n jäsenet pohtivat vastauksia.

Euroopan unionin (EU-25) keskimääräinen lapsiluku naista kohden oli 1,5 vuonna 2005. Syntyvyys oli unionin "vanhoissa" jäsenmaissa (1,55) hieman uusien maiden keskiarvoa (1,25) korkeampi. Lapsia syntyi eniten Irlannissa (1,99), Ranskassa (1,9) ja Suomessa (1,8) – ja vähiten Sloveniassa (1,22), Tšekissä ja Puolassa (1,23) sekä Slovakiassa (1,25).

Väestön uusiutuminen – sukupolven vaihtuminen uudeksi – edellyttää väestötieteilijöiden mukaan 2,1 lasta naista kohden. Mikäli syntyvyys laskee Euroopassa 1,3 lapseen, sen väestömäärä vähenisi sadassa vuodessa alle neljäsosaan nykyisestä.

Aika, raha...

Miksi Euroopan syntyvyys sitten vain jatkaa alenemistaan? Syyt väestökatoon ovat moninaisia. Selvää on, että aiempaan verrattuna eri elämänvaiheisiin (opinnot, työ, perhe) siirytään myöhemmin. Perhesuunnittelu, opinnot ja huoli tulevaisuudesta siirtävät lastenhankintaa.

Työn, yksityis- ja perhe-elämän yhteensovittaminen taas arveluttavat työ- ja uraputkeen siirtyneitä. Parisuhteiden ja vanhemmuuden mallit ovat kokeneet mullistuksen, avioliittoja solmitaan vähemmän ja avioerojen määrä kasvaa. Kulttuuristen arvojen muuttuminen ja yksilöllisyyden nousu sallivat myös helpommin "normeista" poikkeamisen.

Euroopan komission tilaama väestöselvitys vuodelta 2004 kuitenkin osoittaa, että eurooppalaiset haluaisivat yleisesti ottaen enemmän lapsia. Kyproslaiset olivat EU:n kärjessä 2,4 lapsen toiveellaan, ja suomalaisnaiset ja -miehetkin toivoivat keskimäärin reilua kahta lasta. Kaksi yleisintä syytä siihen, miksi lapsia ei silti hankittu enempää, olivat huoli kustannuksista ja lasten tulevaisuudesta.

EP ja väestökehitys

Vaikka EU:lla ei ole sinällään väestöpolitiikkaa, on sen työpöytien ääressä pohdittu kuumeisesti Euroopan väestökehitystä ja toimia syntyvyyden nostamiseksi. EU-maiden johtajat sitoutuivat maaliskuun 2002 Barcelonan huippukokouksessa poistamaan esteitä naisten osallistumiselta työmarkkinoille. Ne lupautuivat järjestämään vuoteen 2010 mennessä hoitopaikat 90 prosentille kolmevuotiaista kouluikäisiin lapsiin, sekä vähintään 33 prosentille alle kolmevuotiaista.

EP:n helmikuussa hyväksymä sosialistiryhmän ranskalaisjäsen **Françoise Castexin** mietintö Euroopan väestökehityksestä esittää väestöhaasteen kääntämistä mahdollisuudeksi yhteiskunta- ja perhepoliittisin toimin. Hän arvioi, että etenkin yksinhuoltajajäitejä uhkaa syrjäytyminen ja köyhyys ilman sosiaaliturvan ja päivähoiton tukipilareja. Castexin mukaan molemmilla vanhemmilla tulisi olla oikeus vanhempainlomaan ja isyyslomia tulisi kannustaa.

Työn ja perheen yhteensovittaminen

Opiskeluajan pidentyminen nostaa opiskelijoiden keski-ikää ja viivyttaa perheen perustamista. Useissa EU-maissa opiskelijat kuitenkin hankkivat lapsia jo ennen valmistumistaan. Ruotsissa 41 prosenttia naisista saa ensimmäisen lapsensa ennen valmistumista; Suomessa vastaava osuus on 31 ja Norjassa 30 prosenttia. Perheellisiä opiskelijoita on kymmenen prosentin luokkaa myös Irlannissa, Itävallassa ja Latviassa. Pohjois-

maiden korkeaa osuutta selittää yhteiskuntien tuki.

Parlamentin kesäkuussa hyväksymä Kreikan **Marie Panayotopoulos-Cassiotoun** (keskustaoikeiston EPP-ED-ryhmä) mietintö puolestaan esittää toimenpiteitä nuorten naisten perhe-elämän ja opiskeluajan yhteensovittamiseksi. Se suosittelee järjestämään perheen ja opinnot tai työharjoittelun yhdistäville nuorille edullisia lainoja, lapsellisille soveltuvaa asumista, sekä päivähoitopaikkojen saatavuutta samoin ehdoin kuin työsäikäyville vanhemmille.

Euroopan väestöhaaste: apua ulkomailta?

Useimmat Euroopan maat olivat vielä sata vuotta sitten siirtolaisuuden lähtömaita. Heiluri alkoi kääntyä toisen maailmansodan jälkeen, ja EU:n jäsenmaista on vähitellen tullut kansainvälisen siirtolaisuuden ja turvapaikan haun kohteita. Eurooppa on ja pysyy houkuttelevana kohteena vaurautensa ja toimivien yhteiskuntiensä vuoksi. Yhä useampi uskoo, että hallitusta maahanmuutosta on myös lääkkeeksi Euroopan väestökatoon.

Maahanmuutto EU-maihin saavutti toistaiseksi korkeimman huippunsa vuosina 2004–2005. Kaksi kolmasosaa Eurooppaan halajavista maahanmuuttajista pyrki tuolloin Italiaan ja Espanjaan. Sellaisia maahanmuuttajia, joilla ei ole EU-maan kansalaisuutta, on noin 3,7 prosenttia 27 jäsenmaan väestöstä.

EU:n tilastotoimisto Eurostat arvioi, että mikäli maahanmuutto jatkuu näiden vuosien korkealla tasolla – noin kahden miljoonan vuosivauhtia – EU:n työikäinen väestö jatkaisi kasvuaan noin vuoteen 2030 saakka. Muutoin työikäisen väestön määrä lähtisi laskuun jo tämän vuosikymmenen lopulla.

Työikäisen EU-väestön vähenemistä korvaamaan tarvittaisiin arviolta 56 miljoonaa siirtolaista vuoteen 2050 mennessä. Etenkin alhaisen syntyvyyden maat kuten Saksa, Espanja, Italia ja Puola tarvitsisivat huomattavan määrän maahanmuuttajia.

Siirtolaisten sopeuttaminen

Onnistunut siirtolaisuus edellyttää maahanmuuttajien ja heidän jälkikasvunsa sopeutumista uuden kotimaan yhteiskuntaan. Riittämätön sopeutuminen on huolena useassa EU-maassa ja aiheuttaa valtaväestössä negatiivista suhtautumista maahanmuuttajiin. Eurobarometri-tutkimuksen mukaan vain neljä kymmenestä EU-kansalaisesta katsoo, että maahanmuuttajat myötävaikuttavat heidän maansa kehitykseen.

EP:n sosialistiryhmän ranskalaisjäsen **Françoise Castexin** mietintö Euroopan väestökehityksestä muistuttaa, että maahanmuutto on ja tulee olemaan osa Euroopan unionin väestökehitystä, ja että se on taloudellisesti, sosiaalisesti ja kulttuurisesti myönteinen asia.

Costex korostaa, että EU tarvitsee kiihкотonta ja järkevää suhtautumista maahanmuuttoon muukalaisvihamielisten mielipiteiden ja asenteiden torjumiseksi. Tämä pitää sisällään maahanmuuttajien työvoiman saamisen virallisen talouden piiriin, sosiaali- ja oikeusturvan takaamisen siirtolaisille, sekä pimeän työvoiman käytön torjunnan.

"Sininen kortti" korkeasti koulutetuille työntekijöille

Parlamentin syyskuulla hyväksymä sosialistiryhmän italialaisjäsen **Lilli Gruberin** mietintö laillisen maahanmuuton hallinnasta tuki Yhdysvaltain *green cardia* mukailevan EU:n "sinisen kortin" eli oleskelu- ja työlupajärjestelmän luomista. Ensi sijassa korkeasti koulutetulle työvoimalle aiottu työluvut helpottaisivat ulkomaisen, mukaan lukien monikansallisten yritysten, työntekijöiden liikkuvuutta Euroopassa.

EP:n jäsenet antoivat selvän tukensa tälle sisä- ja oikeusasiain komissaari **Franco Frattinin** viimesyksyiselle ehdotukselle ulkomaisen koulutetun työvoiman hyödyntämiseksi. EU:n työmarkkinoilla on kysyntää hallitulle maahanmuutolle ja etenkin korkeasti koulutetuille työntekijöille, joiden liikkuvuus EU:n sisällä on rajallista.

Koulutettujen maahanmuuttajien tuesta Euroopan taloudelliselle kasvulle ja väestörakenteen kehitykselle on näyttöä. Irlanti ja Espanja esimerkiksi nauttivat vuosien 1999 ja 2005 välillä euroalueen keskiarvoa tuntuvasti vahvemmassa kasvusta. Kumpikaan maa ei olisi kyennyt vastaavanlaiseen talouden ja työllisyyden kasvuun ilman ulkomaisen työvoiman tuomaa panosta.

Parlamentti ja EU:n maahanmuuttopolitiikka

Laittoman maahanmuuton ongelma varjostaa kuitenkin hyvin hallitun siirtolaisuuden ilmeisiä hyötyjä. Arviot Euroopan unionin alueella luvatta oleskelevien kolmansien maiden kansalaisten määrästä vaihtelevat neljästä ja puolesta kahdeksaan miljoonaan. EU:n tavoitteena on yhtenäinen maahanmuuttopolitiikka yhteisine pelisääntöineen sekä laillisen että laittoman maahanmuuton suhteen.

Euroopan parlamentti hyväksyi syyskuussa Espanjan sosialistien **Javier Moreno Sánchezin** mietinnön tavoitteista kolmansien maiden kansalaisten laittoman maahanmuuton torjunnassa. Parlamentti korostaa, että sääntöjenvastaisesti saapuvia maahanmuuttajia ei pidä rinnastaa rikollisiin ja muistuttaa, että monet heistä vaarantavat henkensä tullessaan etsimään Euroopasta vapautta tai elinkeinoa.

EP:n jäsen Françoise Castex Euroopan väestövajeesta

Maahanmuutto, toden totta; se herättää Euroopassa paljon huolta, samalla kun se saattaisi olla ratkaisu mantereen väestövajeeseen. Miten tämä ristiriita voitaisiin ratkaista?

"Jäsenmaiden on syytä omaksua kiireellisesti tyyni asenne maahanmuuttoon. Sanoa kyllä: tarvitsemme maahanmuuttoa tulevia vuosia varten, ja toisaalta tunnustaa, että se on osa omaa historiaamme. Maahanmuutto Euroopan unioniin ei ole mikään uusi ilmiö ja se on vain hyväksyttävä.

Valikoiva maahanmuuttopolitiikka sen mukaan keitä tarvitaan – että sallimme esimerkiksi tietyn määrän sairaanhoitajia kun heistä on pulaa – ei ole ratkaisu. Ihmiset eivät ole koneita: he saattavat rakastua vastaanottavassa maassa, haluta jäädä sinne ja perustaa perheen.

En usko, että meillä voisi olla puhtaasti taloudellinen ja määrällinen suhtautuminen maahanmuuttoon. Tarvitsemme maahanmuuttoa myös uusiutuaksemme. Eli, ennen kuin katsomme, pitäisikö maahanmuuttoa lisätä, aloitetaan suhtautumalla siihen tyynesti", Castex kehottaa.

"Ikääntymisprosessiin ei voida kuin sopeutua"

Parlamentti paneutui Euroopan väestövajeeseen jälleen 28. toukokuuta. Sen työllisyys- ja sosiaali-asioiden valiokunnan jäsenet pohtivat Ranskan väestöliiton laatiman tutkimuksen pohjalta manteleen vaihtoehtoja hupenevan väestönsä paikkaamiseksi. Keskustelua herättivät maahanmuutto, sukupolvien välinen solidaarisuus, ikääntymisen paineet terveystalouteen ja mahdollinen Turkin EU-jäsenyys.

"Ikääntymisprosessiin ei voida kuin sopeutua", painotti Ranskan väestöliiton (INED) johtaja **François Hérán** kuulijoille. "Useat tutkimukset osoittavat, että syntyvyys on korkeinta niissä jäsenmaissa, jotka ovat kyenneet kehittämään politiikkoja lasten tueksi ja perheen ja työelämän yhdistämiseksi", summaa Héránin valiokunnassa esittelemä tutkimus.

Maahanmuutto tarjoaa sen mukaan huomattavan panoksen aktiivisen väestönosan uudistamiseen ja vahvistamiseen. "Ilman sitä useat Euroopan maat menettäisivät väestöä, koska kuolemia on syntymästä enemmän".

Työmarkkinat ja maahanmuutto

Työllisyys- ja sosiaali-asioiden valiokunnan puheenjohtaja, Ruotsin **Jan Andersson** (sosialidemokraattien PES-ryhmä) tuumasi, että työmarkkinoiden nykyinen suuntaus on, että "aloitamme työntekijämyöhemmin ja jäämme eläkkeelle aiemmin". Hän pohdiskeli Turkin mahdollisen EU-jäsenyyden vaikutusta unionin väestökehitykseen.

Turkin väestö kasvaa luonnollista tietä, sillä syntyviä on enemmän kuin kuolemia, vaikka syntyvien määrä aleneekin vuodesta toiseen, Hérán vastasi. Turkki "saattaisi muuttaa Euroopan väestöllistä maisemaa, mutta totuus on se, että maan tilanne muistuttaa Italian ja Espanjan tilannetta aikana jolloin ne liittyivät", hän jatkoi.

Vanhempi ja terveempi?

Ikääntyvien eurooppalaisten terveys oli yksi puhujien esiin nostamia huolenaiheita. Euroopan väestökehityksestä parlamentille mietinnön valmistellut Ranskan **Françoise Castex** (PES) kysyi vanhentuvan väestön kustannuksista Euroopan kansantalouksille ja toivoi, että eurooppalaiset eläisivät kauemmin ja terveempinä.

"Siltä itse asiassa näyttää. Saamme viettää lisävuotemme paremmassa kunnossa", Hérán vastasi. "Vanhoja ihmisiä tulee kuitenkin olemaan yhä enemmän, joten kustannukset kasvavat", hän jatkoi.

Lisää lapsia, kiitos!

Puolan **Jan-Tadeusz Masiel** (Unionin kansakuntien Euroopan puolesta -ryhmä) halusi tietää, kuinka eurooppalaisia voitaisiin kannustaa hankkimaan lisää lapsia. Hänen mukaansa "maahanmuutto ei ole ratkaisu, koska maahanmuuttajat pitävät mieluummin oman identiteettinsä kuin integroituvat eri kulttuuriin".

"Vaikka ongelma onkin väestötieteellinen, vastaus ei ole sitä ja sen tulee käsittää talous-, työllisyys- ja perhepolitiikat", Hérán totesi. Hän tuumasi esimerkkinä, että "nuorten itsenäistyminen on hyvin vaikeaa eteläisissä maissa. Mikäli he pääsisivät aiemmin kiinni asuntoon, he myös hankkisivat lapsia aiemmin".